

EGYENLŐSÉG

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

ZSIDÓ FELEKEZETI ÉS TÁRSADALMI HETILAP.

Előfizetési feltételek:

Budapest, VI., váci körút 23

SZERKESZTI

Egész évre házhoz küldve . . . 8 frt.—

Félévre 4 „.—

Negyedévre 2 „.—

hová minden küldemény jut zendő.

SZABOLCSI MIKSA.

Egyes szám ára 16 kr.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

Tartalom: A Sulchan Aruch alapján állanak. — A zsidó hitoktatás múltja és jelenje. (Tárcaszikk.) — A hitoktatás tanítóink közgyűlésén. — Kármán és Hoffman. — Az orsz. magyar izr. tanítóegyesület közgyűléséről. — Rabbi Hillel. — Zsidók Amerikában. — A házaló és fia. Eredeti beszély. Viola Miksától. — Előfizetési felhívás. — Heti naptár. — Hírek. — A kigyó kultusz Judeában. Tanulmány. — A desszaui herceg és a zsidó házaló. — Irodalom. — Hirdetések.

A Sulchan Aruch alapján állanak.

A rabbiértekezletnek, mely f. hó 12-én Győrött megtartott, volt egy pontja, melyet magukévá tettek az összes tagok és amely — praedestinálva lehet arra, hogy a két-évtized előtt darabokra szakadt magyar zsidóságot *újából egyesítse*, hogy a felekezetet visszaadja ismét saját magának és nagy feladatainak, mely utóbbiak a belső dulakodások közt oly kimondhatatlanul sokat szenvedtek.

A magyarországi zsidó pártok közt ugyanis ma a következő különbség forog fen: Az orthodoxok *hirdetik*, hogy a Sulchan Aruch alapján állanak és hisznek — Reich Ignácban. A status-quobeliek szintén hirdetik, hogy a Sulchan Aruch alapján állanak, de Reich Ignácztól tudni nem akarnak, míg a kongresszusbeliek nem *hirdetik*, de nem is tagadják, hogy a Sulchan Aruch alapján állanak, sőt igen sokan vannak köztük, kik tényleg tökéletesen a Sulchan Aruch szerint élnek, amint hogy vannak viszont orthodoxok, kiknek élte és magukvi-selete a Sulchan Aruchnak valóságos arezulütése.

Nem tartjuk szükségesnek hirdetni és kijelenteni és alapszabályainkban kitenni, hogy községeink a Sulchan Aruch alapján állanak — szóltak 21 évvel ezelőtt a kongresszus barátjai. Mi itt végtére az adminisztráció kérdésével foglalkozunk és ennek egyáltalán nincs köze a hithez. Szesély volt és nem más. Ha sejtették volna, hogy ez az akadémikuskodás oka lesz a

felekezet meghasonlásának, de hogy ragaszkodtak volna véleményükhez. Vagy a pesti zsidó nagyhitközségnek a Rombach-utczai zsinagógához és a Talmudegylethez tartozó tagjai (több mint 1000), kik a szombatot és ünnepnapokat szigoruan megszentelik, kevésbé hiven követik tán a Sulchan Aruch parancsait, mint például a rimaszombati orthodox zsidó hitközség, melynek kebelében nincs *egyetlenegy sem*, ki boltját szombaton zárva tartaná?

Mégegyszer: nincs a magyarországi zsidó pártok közt sem elvi, sem dogmatikus különbség. De még a fenforgott nézetkülönbség és a személyes riválítások élessége is 20 év lefolyása alatt majdnem tökéletesen megszűntek és még csak egy apró, de veszedelmes csapat az, mely tisztátlan, önző czéloból a mögötte álló pártot folyton visszatartja attól, hogy a feléje nyújtott testvéri kezét elfogadja. Csak nem akarjátok — ugymond — hogy osztályrészetek egy legyen azokkal, kik hitunktól elfordultak, kik a Sulchan Arucht megtagadták.

Ha alapot kerestek a magyar zsidóság bajnokai, jobbjai, melyen a kibékülés megtörténhetnék, Reich Ignác feléjük vigyorogta: A Sulchan Aruch elválaszt bennünket. Hogy meghitt emberei, hogy községei nagy része a Sulchan Arucht inkább guny tárgyává teszik, hogy a sódarak, melyekkel ő maga élt, mielőtt orthodox bálványává lett, szintén nem a Sulchan Aruch

szerint készülhettek, és hogy az ellenpártokban senkinek sem jutott eszébe megtagadni, vagy kiküszöbölni a Sulchan Arucht, sőt, mint kimutattuk, vannak, kik itt is szigorúan szerinte élnek: mindez a furfang és hazugság e nagymesterét vétkes üzelmeitől vissza nem tarthatta.

A fentnevezett előértekezlet tagjai azonban szerencsésen megtalálták a megoldást és, ha nem csalódunk, meg van a szer, mely az egymáshoz ugyis oly közelállókat, egészen egygyé is olvaszthatja.

Az ország 10 előkelő congressusi hitközség rabbijai, köztük olyanok, kik diszére válnak az egész karnak, kijelentették, hogy ők a *Sulchan Aruch* alapján állanak és hogy mindazon rabbikra, kik a később behivandó országos rabbigyűlésen részt fognak venni, oly értelemben fognak hatni, hogy ünnepélyesen kijelentsék, hogy mindnyájan a Sulchan Aruch alapján állanak.

Az ilyen lépés után, melyet az illető rabbik községei is csak helyeselhetnek, a status-quo és kongressusi hitközségek közt egyáltalán megszűnt minden különbség, és megszűnt minden párt közt, mihelyt az orthodoxok — és ez az értelmesebbeknek elébb-utóbb sikerülnie kell — eldobták maguktól szegényüket: Szabatai — Reich bálványukat.

Egész szívünkől üdvözöljük ezért ismét a rabbik kezdeményezését.

A hitoktatás tanítóink közgyűlésén.

A zsidó magyar tanítók nagy közgyűlése, mely 21. és 22-én folyt le a sip-utcai zsidó iskola disztermében, az országos zsidó tanítók egyesületének 23 éves fennállása óta soha oly látogatott nem volt és iránta soha oly nagy érdeklődéssel nem viseltettek, mi határozottan viszonyaink javulására, a helyes belátás visszatérésére vall. A pesti zsidó nagyhitközség mint vendégeit üdvözöltette tanítóinkat, és az üléseket számos jelesünk érdeklődéssel és figyelemmel kísérte. De a napisajtó olvasottabb lapjai is — fogadják érte igaz elismerésünket, — elég szépen méltatták és bő tudósításokat közöltek a tárgyalások folyamáról. Maga az egyesület közl. nye *kétszer* jelent meg a közgyűlés tartama alatt, mi becsületére válik a testület tisztviselői karának, mely minden tekintetben emberül megállotta helyét a fáradozás és munka e nagy napjaiban.

Az eljött vidéki tagok száma felülmúlja a 200-at, köztük 50, kik községük költségén jöttek el, mi szintén örvendetes symptóma, de leginkább örvendünk annak, hogy a tárgyalások ama pontjának, melyre lapunk (l. multheti vezércikkünket) a legfőbb sulyt fektette: a *hitoktatás rendezésének kérdése*-nek tanítóink is a legnagyobb fontosságot tulajdonították, de minthogy a lapok épen erről a tárgyról a leg-

A zsidó hitoktatás multja és jelenje.

Klein Salamon, szegedi tanítónak

a zsidó tanítók közgyűlésén tartott előadásából.

T. közgyűlés! Egy fontos ügy fekszik előttünk, amely a zsidó népiskola lételének alapját képezi. Értem a hitoktatást a felekezeti és közösiskolában. Ezen tantárgy, a legfőbb és legszentebb, oly rendezetlen állapotban van és oly rendszertelen kezelésben részesül mai napon Magyarország legtöbb zsidó iskolájában, hogy egyrészt félni kell, miszerint ezen tantárgy tanítási eredménye, ha tovább így maradna, zeró fokra száll le, másrészt csodálkozni kell a gondolkodó tanítónak, miképen lehetséges az, hogy a zsidó iskolának ezen legelső tantárgyával oly közönyösen bánnak, a hogyan tényleg ez idő szerint történik.

De mielőtt nézeteimet a tisztelt közgyűlésnek előterjeszteném, minő tantervvel lehet ezen segíteni, szükségesnek tartom a biblia és hitoktatás történetét rövid vázlatban előadni; mert története rövid vázlatából láthatjuk az ügy fejlődését, jelen állapotát, és így vonhatjuk le a következményeket a jövőre.

Nézzük, minő volt a biblia és hitoktatás a rendezetlen zsidó iskolában, az ugynevezett chéderben? — A fiu rendszeren 5-ik évében iskolába adatott. Az első iskolaév kezdete az olvasás megtanulására fordított és nem lévén fiu, aki 3—4 hónap mulva a «davenent» el nem sajátította volna, az első nehézség le volt küzdve és következett az imagyakorlat és egy „Stückel Chumis“; ez volt az első iskolaév pensuma. A második iskolaévben a »chumis« már rendszeresen tanított, ami abban állott, hogy a tanulók minden héten a megfelelő hetiszidrárt tanulták; elkezdtek „B'réshisen“ és meg sem álltak, míg végig nem mentek az egész pentateuchon. Normalis viszonyok közt el lett végezve a biblia legkésőbbben négy év alatt, mert minden „m'amed“ azon iparkodott, hogy dicsekedhessék, miszerint az egész szentírást végezte be tanítványaival. A 11-ik életévében a zsidó fiu végig tanulta már a bibliát, de azért újból és újból ismételte évenként; azonkívül apja elvitte szombati napokon a zsinagógába és ott bizony mutatnia kellett és vigyázni, hogy hol tart a „bal kóré“. Csoda-e tehát, hogy a gyermekek tudták a bibliát és otthonosak is voltak benne?

* * *

És mit tett a család az iskola részére vallási dolgokban!

szűkebb tudósításokat hozták, kötelességünknek tartottuk, hogy bővebben emlékezzünk meg róla.

Lapunk más helyén közöljük a zsidó magyar tanítói kar egyik legkiválóbbja által benyújtott és felolvasott tantervjavaslat érdekes bevezetését. Előadását a gyűlés feszült figyelemmel hallgatta és az ismételt egyhangu helyeslés arról tanuskodott, hogy tanítóink át vannak hatva attól a tudattól, hogy a dolgok így nem maradhatnak, és hogy okvetlenül történnie kell valaminek.

A derék tanérfiu tantervjavaslat, mely a hitoktatás *egyöntetűségét* czélozza és mely a torah eredeti héber szövegének való oktatását az összes osztályokban consequenter akarja keresztül vinni, *Deutsch* Samu, az előadó szűkebb kollegája szerint célhoz nem fog vezetni. Haza fogunk menni — szólt — és ott leszünk, a hol vagyunk. És miért? Azért mert rabbijaink nagyobb része nem áll azon a magaslaton, melyen állania kellene és nem felelnek meg — az iskolával szemben legalább nem — kötelességüknek. Minekünk követnünk kell végtére felekezeti hatóságunk utasításait, ennek élén a rabbi áll, a rabbi pedig rendesen nem paedagogus ugyan, rendesen derogál neki az iskolában való működése, de azért a világért sem mondana le arról a jogáról, hogy ő szabja meg akárhány esetben a legzavarosabb tantervet. *Nem mi vagyunk felelősek a hitoktatás zavaraiért, hanem a rabbik, kik fölöttünk állanak, nem mi rontjuk meg a vallást, hanem ők.* Ha nem derogál, uraim, a kathol., evangélikus papnövendéknek, hogy mielőtt papi

állást foglalna el, az iskolában *gyakorlatilag* elsajátítsa a paedagógiát, ne derogáljon a zsidó rabbijelölt urnak sem, átmenni egy évre a tanítóképzőbe, (hosszszantartó, zajos éljenzés és taps) hogy ne mint laikus üljön aztán a mi nyakunkra és vezesse a hitoktatást, holott az oktatáshoz hozzá sem konyit. Mi tanítók igaz lelkesedéssel készek vagyunk minden áldozatra, mert vérző szívvvel látjuk a hitoktatás folytonos hanyatlását, de *adjanak kezünkbe egy egységes tantervet*, melybe nem kontárkodik belé a laikus rabbi, vagy adjanak fölénk szakértő rabbikat, kik nem rontanak hanem tényleg vezetnek, igazgatnak.

Különben ajánlja a kollegája, Klein Salamon által benyújtott tantervet.

Tantervjavaslatot nyújtott be még *Lévai* Izor ur Bács-Topolyáról és hozzá szóltak még a kérdéshez szépen és szakismerettel *Szép* Lipót, *Kellner* Fülöp, *Erdélyi* Lipót, *Stern* Abraham, *Geiger* József és Dr. *Zsengeri* Samu. Egyet mindenesetre konstatálhatunk azt, hogy derék tanítóink *akarják* a hitoktatás megjavítását.

Kármán és Hoffman.

Magyarországon a gimnásiumbeli oktatók tanároknak czimeztetik magukat; külföldön tanító név illeti őket, de hát ez a czim nagyon is derogálna a mi professor urainknak és tiltakoznának ellene, mint az egyszeri tiszt, ki mikor törvényszéki tárgyalás alkalmával az ellenfél ügyvédje így aposztrofálta: «ez a katona», fel-

Oh t. k. e tekintetben kalapot kell emelnünk és meg kell hajolnunk a régi zsidó házi nevelés előtt.

Régente midőn a kis fiu reggel ágyacskáját elhagyta, legelső volt, hogy »arbakanfész« ráadatott és anyja elmondta vele a »k'riasz-s'mát« és a megfelelő »b'róchósz«; a reggelit és egyéb elkölteni valóját sohasem élvezhette másképen, mint a megkivántató héber imák elmondása után; és a zsidó anya abban lelte büszkeségét, hogy dicsekedhetett, miszerint fiai és leányai ismerik ám a különféle benedictiókat és alkalmazni is tudják.

A szertartásokat és egyéb vallási gyakorlatokat *ott-hon látta végezni*; a t'filin, cziczisz, m'zuza, chaloh, hadlokasz hanér, kiddus és havdoloh ismeretek voltak előtte, úgy, hogy a szertartások ismertetésére nem kellett gondot fordítani az iskolában, mert a gyermek a házból hozta magával ösmeretüket, és így a hitoktatás ez ágára gondolni sem kellett; a bibliát elvégezte az iskola, míg a vallás gyakorlatában a házi nevelés bőségesen nyújtott segédkezet. Mi volt ennek a következménye? Az, hogy midőn a fiut a »bármiczvóh« után saját szárnyaira bocsájtották, ami akkorban napi renden volt, tudta az egész zsidó liturgiát és szertartást; részint látta

és gyakorolta otthon, részint részt vett benne, amidőn szüleivel a zsinagógát látogatta, és oda minden jó zsidó apa elvitte fiát, ha nem is naponkint kétszer, de hétfőn és csütörtökön, szombaton és ünnepnapokon bizonyosan. Így volt ez a jelen század első harmadában.

De a viszonyok változtak és a társadalmi élet más követelésekkel állt elő. Többet kellett tudni és így többet tanulni és tanítani is, mint pusztán a szentírást, hogy a zsidó fiu megállhason a világban. Rendezett iskolákat kellett felállítani a községeknek; a világi tárgyakat is kellett tanítani és nem, mint régebben történt, hogy amidőn már egész napon át a „chimus, rasi és poszuk“-kal foglalkoztak, akkor úgy »bén hasmósósz« elővette a »rebe« a „grosse deutsche Sprachlehre“-t és előolvasott valamit belőle az öt körülálló növendékeknek. A tanhatóság az iskoláztatási időt is meghatározta és nem engedte, hogy a tanulók d. e. 7—12-ig és d. u. 2—7-ig az iskolában görnyedezzenek. Már mostan mi történjék? A tanórák kevesebbek, a tananyag több, semhogy a tanhatóság által előirt pensumot megoldathassák és amellet még az eddigi héber tananyag is teljesen bevégezhető legyen? Természetesen redukálni kellett a tananyagot; de melyiket? A kötelezőből a hatóság nem engedett, az iskola feloszla-

szólalt, hogy hát ő nem «katona». Igaz, hogy a tiltakozó tanárok közül sokan érdemelnék meg azt a röpösztöt, melyet az ügyvéd vágott a tisztt felé: «Ez a tisztt tehát, ki nem katona»... Ez a tanár, ki nem tanító . . .

Utóvégre is nincs semmi kifogásunk a tanár czim ellen, még azt is megbocsátjuk, hogy bizony rossz magyar szó, de már az ellen volna szavunk, hogy némelyik tanár ur annyival a néptanítók felett állónak érzi magát, hogy csak úgy tekint le rájuk, mint valami olimpiai isten a föld gyarló teremtményeire.

A zsidó vallásu tanítók és tanárok közt az egyetértés mindenkor a legjobb volt; tudják a zsidó tanárok, hogy a középiskolákba jutó növendékek közt azok képezik a legjobb materiát, kik derék zsidó tanítók kezéből kerülnek ki. Megbecsülik a csupán kisebb kvalifikációval dicsekedhető kartársakat, mert tisztelik bennük a buzgalmat, melylyel minden mostoha viszonyok daczára lelkiismeretesen, fáradhatatlanul teljesítik súlyos kötelességüket.

Annál rosszabbul eshetett minden zsidónak, de egyáltalában minden humanusan gondolkozó, tapintatos embernek az a jelenet, mely országos magy. izr. tanító-egylet közgyűlésének első napján lejátszódott, s melyről a napisajtó is a legnagyobb indignációval nyilatkozott.

Oly férfi okozta a kínos incidenszt, kinek nevét tisztelettel említik a tudomány terén, kinek-

szakavatottságát nem vitatja senki, a ki ismételtén adta jelét annak, hogy jeles paedagogus, kiváló tanerő, ki, ha zsidó nem volna, talán már rendes egyetemi tanár lehetne. Nincs szándékunkban, hogy babérait megtépdessük, de annyi bizonyos, hogy szenvedélye nagyon is elragadta, mikor sértőleg nyilatkozott a zsidó tanítókról — pedig ezt cselekedte — haragja nagyon is elvakította, mikor mértéken túl fogta védelmébe az ő kedvencz filosofusait oly férfiu ellen, kinek esze ágában sem volt, hogy sikra szálljon az igaz bölcsészet ellen.

A tanító-egylet örömmel látta, hogy *Kármán* megjelenik gyűlésén, de a tagok nem hitték, hogy a tanár ur azért jön, hogy leczkésztesse; tanultak volna örömet tőle is, amint hogy egy mástól is tanulnak, de azt csak nem tűrhették, hogy *Kármán* felveti magát *Herbart* és *Ziller* védőjéül, szidjon mindenkit, a ki az ő rendszerüket bántja, kijelentve egyuttal, hogy a jelenlevők jó része azt sem tudja, hogy kicsodák voltaképen a nevezett bölcsészek.

Említést tett arról is, hogy sokan írnak *Herbartról* és *Zillerről*, kik arra sem méltók, hogy megkössék saruikat. Meglehet — akarjuk hinni, — hogy nem célzott *Hoffmann Mór*ra, kinek előadása szolgáltatott okot a felszólalásra, de e nyilatkozatot még sem tartjuk helyénvalónak.

Hoffmann Mór, a jeles nagykanizsai tanár

tása terhe alatt; e redukálás tehát a héber tantárgyaknál vette kezdetét és a biblia esett áldozatul. Ezen redukálás nem történt valami rendszer vagy közös megállapodás szerint, mert zsidó tanhatóság nem létezik: hanem minden iskola akképen járt el, ahogyan épen jónak találta és ahogyan vezetőinek inyére volt. De a rabbi, habár iskolaigazgató nem volt, és a haladó párt-hoz csatlakozott, mint a vallási dolgokban vezére, ügyelt arra, hogy felekezeti iskolájában a »tórasz móséh« épségben maradjon és a *szükséges* szakaszok kihagyása mellett elejétől végeig taníttassék.

Igy voltak a viszonyok ezen század második harmadában 1869-ig. Ekkor létesült a congressus által a zsidó iskolaszabályzat. Új aera kezdődött. — De rendezettebb viszonyok jöttek talán? Semmiképen, még rendezetlenebbek lettek. A szabályzat IV. szakasza a tananyagról szól; a 11. §. előírja: «Az izr. elemi népiskolában a bibliaoktatás legkisebb mértéke: Mózes 5 könyvéből, Jozsue — és a bírák és a népiskolai tanulók képességének megfelelőleg: Salamon mondatai és a zsoltárok egyes részleteiből áll.» Hogy ezen §. létesítésénél tanító nem működött közre: azt az első elolvasásra észrevehetni; ember legyen a gáton azon tanító, aki ennyit elvégezhet a zsidó népiskolában a val

törvényileg megengedett tanóraszám alatt. Aki ezt elérné az valóban iskolamester lenne. Vagy talán kibuvót akart a congressus engedni, hogy épen mindenkinek kényelmére lehessen mit tanítani, miután részletesebb tantervet, vagy instructiót nem találunk. De ellenőrző közeget is hiában keresnénk; a hittanítási fejezet V. szakasza 11. §-ban ugyan szó van „felsőbb izr. iskolai felügyeletről“, de ez sohasem létesült. Az iskolaszabályzat írott malaszt maradt; nem gondol senki avval, végrehajtatik-e; a héber oktatás, azon mértékben, amint előírva van foganatosítatik-e.

És hogyan állunk ma, 20 év leforgása után a héber tantárgyakkal? Még rosszabbul mint 20 év előtt! Minden iskolának saját Sulchan Aruchja van e tekintetben, ahogyan épen az iskolaszék, rabbi vagy tanítónak tetszik; úgy állunk, hogy kiki kénye-kedve szerint nyirbálja ezen legfőbb és legszentebb tantárgyat. Ezen nyirbálás oly mérvet öltött már és annyira megy, hogy maholnap csak mutató marad a bibliából, vagy teljesen ki lesz küszöbölve a zsidó iskolából. Van-e rendszerünk a biblia és hitoktatásban? Nincsen; Van-e tantervünk, mit és mennyit kell tanítanunk? Nincsen. Állításom igazolása egy kis statistikán

soh'sem szolgáltatott rá okot, hogy úgy beszéljenek vele és róla, mint a hogy Kármán tette, mielőtt a megsértett tanítók felháborodása, izgatott felzudulása kissé szelidebb hangra birta.

Hoffmann egyszerűen bírálatot mondott az egyesületi tankönyvekről, még pedig oly gyönyörű előadásban, annyi szeretetreméltósággal, akkora szakavatottsággal, hogy nemcsak oktatott — minden kevélykedő leczkészítést kerülve, — hanem a lehető legnemesebb élvezetben részesítette a hallgatóságot.

A derék előadó kiérdemelte azt a lelkes tapsvihart és éljenzést, melylyel jutalmazták, kiérdemelte eddigi működésével ezerszeresen. Hírnévre tett szert, mint jeles zsidó, tanár, író, szónok és honpolgár, egyenlő buzgalommal működik vallás, tudomány, irodalom közügy és nevelés terein. Modora a legmegnyerőbb, sohasem sértő, és épenséggel nem volt ok rá, hogy Kármán támadást intézzen ellene, a polgáriskolai tanár ellen, ki elragadó szivélyességgel lépett a tanítók körébe, és nem volt ok rá, hogy tudatlansággal vádoljon oly embereket, kik a maguk körét bizonyára ép úgy iparkodnak betölteni, mint a tanár ur a sajátját.

Megnyugvással konstatáljuk, hogy a diadal *Hoffmann* pártján maradt, kit elhalmoztak szerencsekívánatokkal. Nem örül senki, és nem örülünk mi sem azon, hogy Kármán vereséget szenvedett a tanítókkal szemben, de ha már

maga provokálta a bajt, ha már szelet vetett, úgy rendjén való volt, hogy vihart arasson, hogy más ne szenvedjen helyette.

Nem azért írjuk ezeket, hogy *Hoffmann* Mórt védelmezzük, mert hiszen meg tudott ő felelni magáért úgy, hogy jobban sem kell, de a hol a zsidó tanítókon sérelem esik, ott nekünk is fel kell szólalnunk, s bárki legyen a sértegető, értésére kell adnunk, hogy a paedagogia, a tanügy terén is megáll a nagy költő szava:

— Tiszteljétek a közkatonákat, nagyobbak ők, mint a hadvezérek!

—7.

Az orsz. magy. izr. tanítóegyesület közgyűléséről.

Lapunk más helyén kimerítőbben méltatjuk és ismertetjük a zsidó tanítók közgyűlésének kiválóbb momentumait. E helyütt röviden összefoglaljuk a történeteket.

A gyűlésen *Szántó* Eleazar elnökölt; a hitközség részéről *Tenczer* Pál jelent meg, ki a tanítókat szép beszédben üdvözölte. Ott voltak: *Schweiger* Márton, dr. *Kohn* Sámuel pesti, dr. *Klein* Gyula ó-budai, dr. *Löv* Immánuel szegedi, dr. *Neumann* Ede, nagy kanizsai, *Róth* Áron, siklósi rabbi, *Kiss* József és más jelesek mint vendégek.

A titkári jelentést *Morgenstern* Jakab olvasta fel. E szerint az egyesület kiadványainak tiszta jövedelme eddig meghaladja a 3899 frtot. Tagdíjak czimén befolyt 4694

össze. A szegedi iskolához beérkezett 20 értesítő. 5-ben nem találunk héber tananyagot részletezve; a többi 15 iskola közül 8-ban, tehát felében csak tanítatják a héber szentírásból is; (Arad, Gyarmat, Debreczen, Pécs, Pozsony, Kalocsa, Kaposvár, N.-Kanizsa) ezen 8-nak miféle összhangzása van? 2 iskola (Kaposvár, Kanizsa), tanítja az első 6 fejezetet; egy másik (Pécs) csak az 5. és 6-kat, a harmadik (Pozsony) 3—5-ik fejezetet; menjünk tovább: egy tanítja a 10, 15, 16. fejezetet (Arad); 2 (Kaposvár) 14, 16; 3 (Pécs) 15, 16; 4 (Pozsony) 10, 16; 5 (Nagy-Kanizsa) 14, 16; 8 iskola közt azt találjuk tehát *véletlenül*, hogy 2 iskola ugyanazt a két fejezetet tanítja, mert a többi könyvek és fejezetek en megint eltérnek. Egy iskola (Szécsény) bemutatja értesítőjét: öt osztályában csak M. I. könyvét tanítják; egy másik (Zombor) szintén V. osztályu egy lépéssel, de csak egygyel megy tovább és nagylelkűen M. II. könyvéből is vesz 12 fejezetet.

Izlelőnek gondolom ez elegendő; különben részleteztem ezt egyleti közlönyünk m. é. szeptemberi számában és ismétlésekkel nem akarok untatni. Az ilyen oktatás nem rendszeres; az ilyen babeli zűrzavar minden paedagogiai és didacticai elvek ellen van. Szégyenpir kell, hogy arcunkat elfussa, ha művelt, értelmes ember két-

három értesítőt összehasonlít és oly chaost talál a biblia tanításban, amint az tényleg mai napon a zsidó iskolákban országszerte fennáll.

Ezen állapot türhetetlen s ezen viszony nem maradhat tovább így, ha nehéz felelősséget nem akarunk mi tanítók magunkra vonni és 10—15 év mulván arra ébredni, hogy ime az ifju „baalé batim“ nem is tudják mi is az a biblia, amint ez már „sajnos“ mai napon sok községben tényleg beállott; és minket tanítókat fognak kérdőre vonni, mert mi vagyunk a szakférfiak; reánk van bízva az ifju nemzedék nevelése és tanítása; nekünk kell az utat mutatni, nekünk szól a próféta szava: „Ember, örnek tettelek meg Izrael házának“; nekünk be kell látni a jövőbe és a következményeket fontolóra venni; nem szabad engednünk, hogy azon hagyatékot, amelyet apáink ránk hagytak örökségül, azon könyvek könyve, amely minden nép és nemzetiség előtt szent és sérthetetlen, hogy ez egyesek szeszélyére vagy önkényére legyen bízva. Összhangzatos, egyöntetű eljárást kell teremteni e tárgyban, más szóval a tananyagot meg kell állapítani a bibliában és a hittani oktatásban, mint a többi tantárgyaknál törvényileg elő van írva.

frt, tehát 1410 forinttal több mint a megelőző időszakban. Az egyesület tartaléktőkéje 20000 frt, mely átlag évenként 850 frtot, három év alatt 2547 frt 80 krt. jövedelmezett. E jövedelmi források együttvéve az utolsó 3 év alatt 11,373 forint 97 krt eredményeztek. Az egyesületnek három évvel ezelőtt 352 rendes és 40 pártoló tagja volt; jelenleg 458 rendes és 42 pártoló tagja van. Az utolsó 3 évben 197 tanító segélyezettett kisebb-nagyobb összeggel, azonkívül 9 özvegy összesen 1800 forintot kapott segély gyanánt. Az egyesületnek van hét fiókköre; *Alföldi, bács megyei, győrvidéki, nyitrai, trencsénmegyei, nógrád-zólyom megyei körök és a pécsvidéki kör.*

A jelentést tudomásul vették. A tankönyvek, valamint a hitoktatásról tartott előadásokról és az e kérdésekben lefolyt vitákról már megemlékeztünk. Az árvák és özvegyek segélyezéséről *Csajági Béla* értekezett nagy sikerrel; a kérdést a központi választmányhoz utasították. *Walder Jakab* értekezése az egyleti kedvezmények ügyében, valamint *Szontág Jenő* javaslatai az egylet belső szervezetének módosítására vonatkozólag nagy tetszést arattak. A Szántó Eleazar irodalmi díjat *Csukási Fülöp* nyerte el. A közgyűlés tiszteletbeli elnökévé dr. *Kohn Samuel* pesti rabbit választotta meg, tiszteletbeli tagokul pedig következőket: *Löwinger Mór* dr.-t (Nyitráról), *Adler Ignác*ot (Szolnokról), *Mayer Armin* dr.-t (L.-Szt.-Miklós), *Szalkai Schwarcz Jakab*ot (M.-Szalka), *Verédi Károly* dr.-t (Budapest) *Munk Bélát* (Trencsén) és *Szabó Károlyt* (Sopron.) A tisztújítás eredménye a következő: Elnök: Szántó Eleázár. Alelnökök: Csajági Béla és Keleti Vilmos. Pénztáros: Ozer Zsigmond. Ellenőrök: Reif Jakab és Kornfeld Gyula. Választmányi tagok: 1. Adler Simon, 2. Bánóczi József dr., 3. Bak Izrael tanár, 4. Bárány József dr., 5. Csukási Fülöp, 6. Halász Náthán, 7. Lederer Ábrahám, 8. Málnai Mihály dr., 9. Mandl Bernát, 10. Maislis Ferencz, 11. Morgenstern Jakab, 12. Révai Miksa, 13. Tenczer Pál. 14. Tolnai I. Béla, 15. Zsengeri Samu dr. Póttagok: 1. Dallos Mór, 2. Győri Adolf, 3. Hercka Gusztáv, 4. Schichtanz Ármin, 5. Weber Samu. Vidéki választmányi tagok. 1. Auspitz Adolf, Nagyvárad. 2. Bányai Jakab, Nagy-Becskerek. 3. Barta Lajos, Losoncz, 4. Baum Fülöp, Veszprém, 5. Berger Benő, Szegszárd, 6. Brett Mór, B. Gyarmat, 7. Deutsch Samu, Szeged, 8. Erdélyi Lipót, Nyitra, 9. Haas Ármin, M.-Berény, 10. Hermann József, Máté-Szalka, 11. Katz Henrik, L.-Szent-Miklós, 12. Klingenberg Jakab, Pécs, 13. Krausz Salamon, Lengyeltóti, 14. Lévai Izor, Topolya, 15. Munk Béla, Trencsén, 16. Neufeld Gusztáv, Érsekújvár, 17. Neumann Ármin, Arad, 19. Rechnitz Adolf, Besztercebánya, 19. Scheer Bernát, Baja, 20. Schön Bernát, Győr, 21. Schwarz Ignác, Nyitra, 22. Schwarz Lipót, Kassa, 23. Steinhart Márk, Makó, 24. Szép Lipót, Veszprém, 25. Szontágh Jenő, Szolnok, 26. Walder Jakab, Baja.

Rabbi Hillel.

R. Löw Lázár Canossája.

Nagyot fordult a világ az emancipáció óta, nagyot fordult — egyes részeiben *sülyedt* is.

Sülyedt a hazai orthodoxia koryphaeusainak *qualitásában*.

Nagyobb volt az *ő kisujjuk a mi* derekunknál! Így sóhajtunk fel ma, ha látjuk Bunem rabbit atyja helyén, ha látjuk Lázár rabbit az áldott emlékü rabbi Löw Jirmijah emlékét megszentelteleníteni avval, hogy, szakítva atyja tradícióival, meghódol a legvadabb, a legrutabb chaszidizmusnak.

A kétségbeesés szól abból a levélből, melylyel r. Löw Lázár a kolomeai csodarabbit, a chaszidizmus apostolát — ha a szent férfit »lehavdil« e kifejezés nem sérti, — saját lakhelyére Ungvárra meghívja. Rabbi Löw Jeremiás matadorja volt az orthoxiának, aki bizott irányának életképességében és azért elkeseredéssel harczolt a chaszidizmus terjedése ellen: fiában a minapi pesti verdégszereplés megtörte az irányának győzelmébe vetett hitet és átment atyja ellenségeinek taborába, térdet hajtod a kolomeai fétis előtt. Nagyron rosz szolgálatot tesz az ungvári rabbi az orthodoxia ügyének amidőn azt demonstrálja, hogy az végkifejlésben a chaszidizmus örvényébe vezet.

A „Pester Lloyd“ mely éme legújabb botrányának hírét hozta, minden fenntartás nélkül közli a hirt; mindazonáltal reméljük, hogy az ungvári rabbi sietni fog ezen reá nézve oly megszégyenítő hirt a lehető legerélyesebb hangon visszautatítani, Mert ha a hir igaz, akkor ő bünt követett el az orthodoxia és bünt saját atyjának emléke ellen.

Azon perczen, amelyben rabbi Löw Lázár a béke jobbát nyújtja a kolomeai örjögőnek, szakított a becsületes és komoly orthodoxiával.

Qui se immiscet furfuribus,

Királyhelmecci.

Zsidók Amerikában.

A százados-ünnep előestéjén *Aaron* rabbi a *buffaloi* történeti társulat termében igen érdekes előadást tartott az amerikai zsidókról.

Az első európaiak közt, kik amerikai földre léptek egy zsidó is volt, *de Torres* Lajos tudós, kit Kolumbus tolmács gyanánt vitt magával.

Már 1497-ben számos spanyol menekült telepedett le Brasiliában; de nem találtak menhelyet az üldözések ellen. A portugál kormány a vadonba hajtotta őket, még pedig a legveszedelmesebb vidékekre.

Mikor később Brasiliában háboru támadt a

hollandusok és portugálok közt, a zsidók előbbiek pártjára állottak, és ezzel biztosították számukra a diadalt; miáltal hosszabb időre állandó védelemre tettek szert.

Az a hír, hogy az új világban menedéket lelnek az üldözöttek, igen sok spanyol kivándorlót vonzott Amerikába és nemsokára 5000 zsidó tartózkodott ott.

De 1654-ben kegyetlenül felrázták őket abból az ábrándból, hogy nyugodtan és békességben élhetnek. Új háború támadt a hollandusok és a portugálusok közt és ez egyszer az utóbbiaké volt a diadal.

A zsidók tartva a győzők boszujától, menekültek Braziliából; egy részük Hollandiában keresett menedéket, többen pedig Amerika különböző vidékeire települtek le.

Jamestown alapítása után 42 évvel (1649) már nyomára akadni Új-Amsterdamban, a mostani New-Yorkban, a zsidóknak. Megmaradt a neve hat zsidónak, kik akkor *Godhamban* laktak. Mint egyéb szektákat, őket is szüntelenül üldözte *Stuyvesand* Péter kormányzó, ki megtagadta az engedélyt temető vásárlására, templom építésére és katonáskodására. Súlyos adókat rótt ki rájuk és türelmentlenségében azt ajánlotta kormányának, hogy utasítsa ki a zsidókat.

Ezért aztán a kormányzó urat erélyesen rendre utasították, és a zsidók csakhamar megnyerték az összes jogokat, miknek a más felekezetbeliek örvendtek. Számuk gyarapodott, és 1696-ban már 20 család szövetkezett és felépítette a Beaverstreeten az első new-yorki zsinagógát,

Newport, mely jelenleg a new-yorki előkelőség nyári tartózkodási helye, egykor Amerikának legnagyobb zsidó kolóniája volt. Zömét képezték az 1200 főnyi zsidóságnak azok a hitsorsosok, kik 1694. évi aug. 24-én Nyugat Indiából hajón érkeztek Rhode-Islandba. Hetven évvel később templomot építettek, mely még most is fennáll. A newporti zsidóság kitűnt értelmessége, vállalkozó szelleme és vagyona által, és a forradalomig virágzott. Ezután azonban kereskedelme hanyatlott.*)

Más zsidó községek támadtak *Savannahban*, *Charlestownban*, és csakhamar felvirultak, nevelő- és jétékonysági intézeteket létesítettek, a forradalom kitörésekor pedig pénzzel segélyezték a hazafias hadsereget. Newyorkban 1680-ban néhány zsidó közös istentiszteletet megtartása végett szövetkezett, és elnevezték egyesületüket Seerisz Jiszróelnek, vagyis Izrael maradványának.

Ebből a testületből támadtak Newyork legnagyobb községei, melyeknek egyike megvett egy keresztény templomot és rögtön át akarta változtatni

zsinagógává. Volt azonban a templomban egy gyönyörű kép, mely Jézust, Keresztelő Jánost és az evangélista Jánost ábrázolta. Az építő bizottság nem tudta, hogy mit csináljon vele. Akadt olyan tag is, ki azt ajánlotta, hogy ne bántás a szép festményt, mert utóvegre is zsidókat ábrázol, kik senkit sem bántanak. Aztán meg — tevé hozzá gunyosan — kedvezőtlen időben szükség lehet rájuk a — minjanhoz.

A képet a jó tanács daczára eltávolították.

Aaron rabbi ezután a zsidóknak a forradalom alatt tanúsított hazafias és bátor magaviseletéről értekezett. *Salomon* Hajim Philadelphiában a legnagyobb veszély idejében 650,000 dollart bocsátott a kormány rendelkezésére. Az ellenségeskedés végeztével *Washington* nyílt levelet intézett a zsidókhöz, kiknek kifejezte a nemzet őszinte háláját.

TÁROZA.

A HÁZALÓ ÉS FIA.

ÉREDETI BESZÉLY.

Az «Egyenlőség» számára írta: *Viola Miksa*.

(Folytatás és vége).

(19)

Látogatására már nem volt szükség, mert Károly kevéssel éjjel előtt atyja karjaiban jobb létre szenderült, mielőtt visszanyerte volna beszélő képességét.

Némán, kezeit tördelve nézte végig Berta férjének halálküzdelmét, és mikor utolszor sóhajtott, betöltötte a házat jajveszéklésével, míg néhány résztvévő szomszédné nem sietett vigaszára.

Midőn a holttestet zsidó szokás szerint a földön elhelyezték, az Öreg Wallfeld odaült és sirt szakadatlanul, anélkül, hogy szavát vehették volna, anélkül, hogy panaszkodott volna. Ugy látszott, mintha mindegyik könnyével a lélek egy része futna ki az öreg ember szeméből, de egyetlen szóval, egyetlen kézmozdulattal sem utasította vissza a tolakodó vigasztalókat.

Igy maradt két napon át, míg a holttestet koporsóba tették, és elhelyezték a patak partján levő kis temetőben.

Wallfeld olyan maradt, a milyen volt.

Szótlanul várt, mikor még fia holtteste mellett ült a szobában, szótlanul sirt, mikor Károlyt a föld alá sülyesztették, és csendben maradt akkor is, midőn a temetésről hazatért, és az elhunyt ágya mellett leült.

Nem látta, ha Berta haját tépdeste, nem hallotta, ha zokogva panaszkolt, hogy most elhagyatott és egyedül van a világon. Azt sem vette észre, hogy

*) A község emléke nem fog eltűnni sohasem; Longfellow költeménye, melyben a newporti zsidó templomról szól, örökké fenntartja emlékét,

néhány nap múlva Berta atyja néhány nagy kocscival megérkezett a fővárosból, és a butorzatot, mindent, mit csak lehetett, felrakatott a szekerekre, s miután a szobák teljesen puszták és üresek voltak, leányával elhajtattott.

Négy nap mult már el, a mióta az öreg Wallfeld egészen egyedül volt lakásán.

Egymagában állt az ablaknál.

Boldog mosoly környezte arcát; azt látszott álmodni, hogy fia még él, hogy boldogan és elégtlenül tölti nála napjait és, hogy az az édes reménye: Károlynak lesz kedves, jó neje, édes otthona, néhány szép, fürtőshajú gyermeke, kik a nagypapa ölében üldögélnék — teljesedésbe ment.

Egyszerre megfordult s meglátta a hideg, pusztá szobát és a siri csend, mely körülötte uralkodott, látszólag teljesen lesujtotta.

Összekulcsolta kezeit, mélyen lehajtotta fejét; néhány pillanatig így maradt mereven bámulva maga elé. Végre összeszedte magát, csoszogó léptekkel ment a szoba egyik végéből a másikig, és körültekintett, mintha keresne valamit.

Semmitsem talált.

Minden üres volt és kiholt.

Keresve ment aztán a másik szobába, ment a konyhába, a kamarába, kutatott az udvarban, míg aztán a nyöszörgő lépcsőn felhaladt a padlásra.

Ott egy zugban megtalálta azt, a mit keresett; ott feküdt egyéb rongyok közt az ő öreg csabja, az erősítő-szallagokkal, mit az előbbi szomorú napok emlékére fia házába is magával hozott.

Mohón utána nyult, mint drága régi barát után, kebléhez szoritotta és könyeivel áztatta. Hátára akasztotta, mint akkor, midőn még faluról-falura járt és lassu léptekkel elhagyta a házat, hol egyetlen és utolsó reménye dőlt sirba.

A házakhoz lapulva osont ki a városból és a kis temetőnél megállt. Fia sírjánál maradt sokáig némán és kénytelenül, míg a halvány hold feltűnt a menyboltozaton. Aztán ismét felczihelődött és ment tovább, mindig tovább s tovább nyugat felé, abban az irányban, melyben szülőhelye volt.

Most otthon ül, s ha hallgatója akad, fél napon át gubaszodik nyumorusagos gunyhójában, elbeszéli, hogy fia volt, ki orvos és előkelő ember volt, hogy annak életében nagyon boldog és szép napokat élt.

Ismét járja a falukat, de már nem üzi mester-ségét oly buzgósággal, mint azelőtt. Megtörténik hogy sok órán át gondolkozva és ábrándozva hever a falu határában, és szombat este, ha a falu többi lakosa üres áruzsákokkal és elégtlenül arczczal tér haza, ő a telt zsák sulya alatt nyögve indul haza felé, úgy, hogy a gyermekek kiáltozva és gunyolódva

fogadják, mert egész héten át egy kis gyűrűt, vagy gyüszüt sem tudott eladni.

Előfizetési felhívás.

Tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetésük **augusztus végén** lejár, teljes tisztelettel kérjük, méltóztassanak előfizetéseiket megújítani, hogy a lap szétküldésében fennakadás ne történjék.

Előfizetési feltételek:

egész évre 8 frt — kr

fél évre 4 frt — kr.

negyed évre 2 frt — kr.

Papok, tanítók és községi hivatalnokoknak

egész évre 7 frt — kr.

fél évre 3 frt 50 kr.

negyed évre 1 frt 75 kr.

Az „Egyenlőség“

szerkesztősége és kiadóhivatala

Budapest, Váci-körút 23. sz.

Naptár.

Vasárnap (1889. augusztus hó 25.) 5649 ab hó (30. napos) 28., hétfő, (erev rós-chódes ellul — délben: jómkippur kóton) 29., kedd (rós-chódes I.) 30. napja. — Szerda (rós chódes II.) ellul hó (29. napos) 1. csütörtök 2., péntek 3., szombat (1. pérek.) 4. napja. Heti-szidra: *Sóftim*.

HIREK.

— **A győri értekezletnek** az az egyik örvendetes eredménye, hogy a jelen volt 10 rabbi közül *négyen* magukra vállalták, hogy egy meg nem jelent ötödik kollegájukkal együtt, kinek ebbeli ígérését birják, legközelebb hozzálátnak a szentírás 24 könyve héber szövegének magyarra való fordításához, miután a Dr. Bánóczi és Dr. Bacher szeminárium tanárok által már néhány évvel ezelőtt indított és a magyar biblia kiadását célzó vállalat eddig mire sem vezetett. Megjegyezzük, hogy a fordítók *Deutsch* Henrik tórah (pentateuch) fordítását elfogadják és a tudós szerzőtől megvásárolják, úgy hogy szentírásunkat tulajdonképpen hatan fogják magyarra fordítani.

— **Tisztelgés Deutsch Henriknél.** Az orsz. magy tanítóegylet ez idei közgyűlése folyamán küldöttséget menesztett *Deutsch* Henrik tanítóképezdei igazgatóhoz és szeminárium tanárhoz, hogy hetvenedik születése napja alkalmából üdvözölje. Az agg tudós mélyen meghatva

fogadta a küldöttséget, melynek nevében Szontág Jenő intézett hozzá rövid beszédet. Válaszában kijelentette, hogy a tanítók elismerését legszebb jutalmának tekinti azért, mit a tanügy terén a tanítók érdekében cselekedett és kérte a jelen voltakat, hogy fejezzék ki a közgyűlés előtt hálás köszönetét.

— **Héber pohárfelköszöntő.** Magyar pap mondta tüzes eloquentiával, folyékonyan, akár csak magyarul szólana, pedig nem készülhetett rá, mert válasz volt egy előtte elmondott toastra. De olyan közönséget sem lehet könnyen összehozni, mint az volt, mely előtt a rabbi felköszöntőjét Jezsaiás nyelvén elmondta. Győrtött történt ugyanis, a második értekezlet után, melyet lapunk mult számában felsorolt 10 előkelő rabbi tartott. A rabbik lakomára gyűltek össze, javában folytak a felköszöntések, sziporkázó élczek és adomák, midőn egyik kollega Dr. *Seltmann* Lajos, hódmező-vásárhelyi rabbira emelte poharát, azt a tréfás megjegyzést téve, hogy oly jeles hebreistától csak héber nyelven fogad el választ. A felszólítás után az aposztrophált rögtön felelt és $\frac{1}{4}$ óra hosszáig gyönyörű héberséggel, szónoki hévvel válaszolt, meglepett kollegái élénk éjzenzései közt.

— **Jeles tanfelügyelő.** Az orsz. magy. izr. tanító-egyesület nyitrai megyei köre mult hóban *Schwarcz* Ignác elnöklete alatt közgyűlést tartott. Megjelent *Liber-tiny* Gusztáv kir. tanácsos tanfelügyelő is, ki az elnöki megnyitó beszéd után felszólalt, és gyönyörű szónoklatot intézett a jelenvoltakhoz. Többek közt következőket mondta: «A legnemesebb és legodaadóbb munkának munkásait üdvözlöm a közgyűlésen megjelent tanítóknak. Tizennégy évi itteni működésem alatt örömmel tapasztaltam, hogy e megye izr. tanítói vallásuk érdekeinek is hű munkásai és ez által arról győztek engem meg, hogy szívők, lelkők, eszök helyén van; mert bárhol és bármily módon is imádja valaki Istenét, az derekabb hazafi, mint a ki vallástalan életet folytat; de midőn e megye izr. tanítói vallásuk érdekeit ápolják, azt bizonyították be mindenkor, hogy ők Magyarországnak magyar tanítói és ez által szeretetemet és becsülésemet érdemelték ki. A valóság és hazafiság érényeinek fejlesztőit látom én e megye izr. tanítóiban. Ez az irány, melyet e megye izr. tanítói követnek, a helyes; ezen irányu működésök által nyerik meg minden igaznak és jónak a tiszteletét. Ismerem általában és egyenkint az önök működését és nagy megelégedéssel állíthatom azt itt is, hogy valamennyien hazafias buzgalommal töltik be hivatásukat. Ezen lelkiismeretes munkásságnak jele az is, hogy alig fejezték be a tanévet, már ismét egy-együltek, hogy itt önművelődésükön munkálkodjanak. Le ne térjenek eme helyes utról, melyen most haladnak; a vallás és a haza érdekeinek párhuzamos ápolása által felelhetnek meg legjobban magasztos feladatuknak; mert azon állam, melynek polgárai nem tisztelik vallásukat, meg nem állhat, mig ellenben a vallásos polgárokkal dicsekedhető állam virulni fog

mindörökké. Áldást kívánok működésökre és biztosítom önöket, hogy támogatástromra mindenkor számíthatnak.» Mondanunk sem kell, hogy a beszéd óriási hatást keltett, és hogy szünni nem akaró lelkes taps jutalmazta a derék tantelügyelőt. — A közgyűlés legnagyobb rendben ment végbe, és a közönség rokonszenvesen fogadta az egyes értekezéseket,

— **A zsidó ellenactió hatása.** Említettük annak idején, hogy a lipcsei zsidók, megsokalva az antiszemita iparlovagok odairányított ama működését, hogy távortartásák a zsidó kereskedőtől a keresztény vevőket, ők is a városba érkező zsidó vevőknek iveket adtak át, melyek az antiszemita érzelmű kereskedők és vendéglősök névsorát tartalmazzák. Az ellenactio hatot. Harmincz előkelő lipcsei czég az utolsó napokban kijelentette, hogy az antiszemitizmussal *végleg szakított* és hogy ezt a törekvést támogatni semmiképen sem fogja.

— **Ami ellenfeleink!** Klagenfurtból írják: Régen garázdálkodik egy «Obersteirer Blatt» czimű antiszemita újság a Mura melletti Bruckban. Ennek jeles szerkesztője nemrég *megszökött*. Miért? Egyszerűen mert kitünt, hogy *a jeles ur család miatt hét esztendő-t töltött a fegyházban*. Ilyen emberek vállalkozhatnak csak az antiszemita aknamunkára.

— **Megyei tanácsosok választása Franciaországban.** Az imént lefolyt megyei választásoknál öt hitsorsosunkat választották meg tanácsosokká és pedig *Leon* Sándort, *Hayem* Armandot és *Schwab* Lajost. A pótválasztások alkalmával pedig *Beru* és *Berays* kerültek ki mint győztesek.

— **Kitüntetett zsidó könyvkiadó.** *Lajos* bajor herczeg a német tornaünnep elnöke a minap Münchenben kihallgatáson fogadta *Aub* Lajos és *Freund* Zsigmond hitsorsosainkat s az ünnep alkalmából kiadott „Münchener Dichtergrüsse“ czimű mű szerkesztéseért és kiadásáért a legteljesebb elismerését fejezte ki előttük.

— **A jeruzsalem-jaffai vasut.** Jeruzsalemét Jaffával nemsokára vasut köti össze. *Nabon* Józsefnek a kormány 4000 font óvadék letétele után megadta az engedélyt a vasut építésére. Az építési tőkét Nabon is francia és angol tőkepenzesekből álló részvénytársaság által akarta megszereztetni, de parisi és londoni útja nem vezetete sikerre, úgy hogy a vállalat meghiusulni látszott. Annál nagyobb volt az öröm, midőn megkapták Nabon táviratát, melyben ez értesíti jeruzsalmi barátait, hogy a tőke megvan s most Konstantinápolyba utazik a tárgyalások befejezése véget. A vállalat fontosságát felesleges hangsúlyoznunk. Ez a vasut fordulópontot képez a palaesztinai telepi térek történetében, mert a közlekedés gyorsításával gyorsan fog fejlődni az egész vidék, melyen eddig a letelepült lakosok alig alig tudtak megélni. *Wad-tehim* telep például csak három mérföldnyire van Jaffától s 140 hektár területet foglal el, melyből negyven hektár kert, a többi szántó föld. Daczára a telep kellemes fekvésének a

lakosság el akarja hagyni a földet, mert a legközelebbi környékkel való érintkezés is majdnem lehetetlen az utalan sivatagon. Van ugyan abban a tekintetben is némi haladás, ke mindez csak kezdeményezés számba megy. A vasut lesz az igazi megmentője a teiepitéseknek.

— **A pozsonyi bachuroknak,** a „Pozsonymegyei Közlöny“ jóakaró tudósítása szerint megszegyenítően sanyaru a sorsuk, megszegyenítően a pozsonyi zsidó hitközségre nézve, mely régi dicsőségéből — úgy látszik — csak a nevét tartotta meg. A nevezett lap szerint a bachurok közül vagy 120-an a következő menue szerint élnek: „Vasárnap: kenyér. Hétfőn: bableves, babfőzelék. Kedden és szerdán: kenyér. Csütörtökön: burgonyaleves, burgonya. Pénteken: egész nap kenyér. Péntek este és szombaton, mint ünnepnapon leves, hus, és a lehető legrosszabb tészta. A tanulók két keskeny asztal körül ülnek s miután egyszerre alig 30 fér el a két asztalnál a többieknek várni kell, míg ezek sietve elköltik a maguk részét.“

— **A spanyol regens királyné** *Rosenthal* György amsterdami bankárt, az elébbi hannoveri rabbi fiának a spanyol nemességet adományozta.

— **Zsidóvá lett menyasszonyok.** A hamburgi zsidó templomban a jövő hét folyamán ritka ünnepély lesz. *Leimdörfer* dr. rabbi négy menyasszonyt fogadott be a zsidó község kebelébe, kik azelőtt keresztények voltak. Az ünnepély alkalmával nyilvánosan fogják tanusítani, hogy ragaszkodnak új hitükhöz.

— **Antropologusok nyilatkozata.** Kissé elkésve ugyan, de mindig időszerűen közöljük *Wurmband* gróf felköszöntőjét, melyet Bécsben mondott az antropologusok bankettje alkalmával. Miután *Virchow* tanár az osztrák nemességet éltette, *Wurmband* a következőket mondta: „Ausztria nemessége nem idegenkedik a mult kutatásától, akár saját családja történetéről van szó, akár archeologiai tudományról. De előre is szeret tekinteni. Az antropologiai tudománynak a haladás általánosítására kell, hogy vezessen; a fajok különbsége elvének bukni kell; nem az általános ellenségeskedés, hanem az általános barátság álljon fenn, és reméljük, hogy közelebb övé lesz a diadal.“

— **Ajándék a perzsá sahnak.** *Manchesterben Aronsberg* Vilmos arra használta fel a sahn otlétét, hogy egy pompás aneroid-barometert ajándékozott a perzsák urának. A barometer rendkívül szép és pontos; 20,000 lábnyi magasságig használható. A sahn örömmel fogadta az ajándékot. *Aronsberg* 14 évvel ezelőtt a zanzibari szultánnak is adott hasonló ajándékot.

— **Leányipariskola.** A bukaresti *Munca* (Munka) egyesület, mely eddig számos inast tanított saját költségén, most egy ipariskolát nyitott leányok számára. Az intézetben szabászatot és varrást tanítanak. A kormány elismerte az intézetet, melyet egy az állami iniézetben végzett tanítónő és segédtanítónő vezetnek.

— **Egy képviselő adomája.** A nemrég elhunyt *Frankenburg* német képviselőről érdekes adomát közöl a „Frankfurter Zeitung“. A bajor regens herczegnek kedvencz embere volt Frankenburg. Mikor egy év előtt legutóbb találkozott vele a herczeg joviális hangon így szólt hozzá: „— Nos, kedves doktor, hogy van? Hallom, hogy betegeskedik! Önnek kevesebbet kellene dolgoznia s több szórakozást keresnie. Menjen vadászni! Lássá ez önnek nag on jót tenne! — Frankenburg így válaszolt: — Igen fenség, nekem jót tenne, de a vadaknak is!“ — A herczeg szivéből kaczagott e megjegyzés fölött.

— **Hitfeleink Görögországban.** A kis Görögország két millionyi lakossága között aránylag kevés a zsidó, de ezek mégis öt élesen különböző ritusra oszlanak el. Az atheni zsidók többnyire Németországból és Ausztriából vándoroltak ki s még most is németül, vagy francziául beszélnek. Csak újabb időben használják inkább a görög nyelvet. Az atheni zsidók az askenaz ritushoz tartoznak. A két joni szigeten a zsidók olasz származásuak, olaszul beszélnek vallási szertartásaik is az olasz zsidó ritushoz hasonlít. Ezek még Velence fénykorában vándoroltak a szigetekre. A főközség Corfu szigetén van s szellemi fejük a *Rabbino neggiore*, aki egyszersmind egész Görögország legtekintélyesebb rabbija. A Spanyol ritus leginkább Thessaliában van elterjedve. A legrégebb zsidó benlakók *Eubeoa* szigetén vannak. Ezek a második jeruzsálemi templom széttrombolásakor vándoroltak ide s teljesen görögökké váltak. Számuk a kereszties hadjáratok alatti üldözés alatt megfogyott. Az ötödik ritus az újgörög, melynek legszámosabb tagja van. Különben valamennyi zsidó igyekszik feledtetni, hogy vallásilag különbözik a többi görögöktől.

— **Antiszemiták bomlása.** Lipcséből írják, hogy az ottani antiszemita „Reform“ körből 70 tag kilépett, mert mint ők mondják, a bochumi sztrájk alkalmával előfordult dolgok nagyon megrendítettek a párt állását és különben is egész Szászországban nincsen ember, aki a zsidók törvényeit kellőleg átértené s az antiszemiták élére állna. A kilépettek a konzervatív együlethez csatlakoznak, mely szintén egy „kissé“ antiszemita árnyalatu. Ezek a jó urak nem tudják azt, hogy aki a zsidó törvényeket átérti, az eoipso nem áll az antiszemiták élére. Az antiszemita Reformegylet elnöksége ez év őszén, az anyagylet külvárosaiban különálló antiszemita egyleteket akart alapítani. A kerületi kapitányság azonban az elnökség kérvényét nemcsak hogy elutasította, hanem a leghatározottabban elítélte az antiszemita mozgalmat. A végzésből közöljük a következőket: «Az önök pártjának külhelységei nem alkalmasak agitációkra, mert egyáltalán nem szándékozunk megengedni, hogy a falvak lakosságának békés egytértését megzavarják. Különösen az önök egyleteinek megalakítását, melyek nem tiszta nemzeti alapon állanak és nem békés törekvésűek, nem fogjuk megengedni.»

— **Az antiszemizmus Franciaországban.** Az angersi püspöknek, Freppel urnak minden fáradozása kárba veszett, mikor Franciaországban egy klerikális pártot akart szervezni határozott antiszemita programmal. A tervezés daczára annak, hogy a „szeretett“ vallásának egész klerusa támogatta, csufos fiaskot vallott s hajótörést szenvedett az óriási tömegnek józan eszén. Ennek daczára a jeles püspök nem akarja letenni a fegyvert. Ellenkezőleg, most még nagyobb buzgalommal gyűjti a pénzt egy nagy klerikális ujság alapítása végett, melyben zsidófaló programját szeretné érvényesíteni. Hihetetlen dolog, hogy a püspökhöz hőzelálló lapok mit nem irnak össze az új lap alapítása érdekében. Minden büntett, amit a furfangos és gonosz emberi ész kigondolhat, a zsidók rovására van írva, azzal a célzattal, hogy ezáltal a népet a zsidóság ellen zudítsák. Valóságos hajtóvadászat ez, és bámulatos dolog, hogy mindezek az izgatások eddig semmi hatással nem voltak. Egy tours-i jezsuita lap például felszólítja olvasóit, hogy zsidóknál ne vásároljanak, zsidóknak ne köszönjenek, hogy kapujaikra ezt írják: „Zsidóknak tilos a belépés!“ Egy leresti hasonszerű szemnylap plane azt követeli, hogy a városi hatóság tiltsa meg a letelepedést a zsidó családoknak. Freppel püspökéhez hasonló működést fejtenek ki Tuniszban Lavigerie bibornok ügynökei. A bibornok, aki nemrég az egész világot teleprédikálta a rabszolgaság eltörlését követelő szózatokkal, most oda törekszik, hogy minden zsidó rabszolgává, páriává legyen. Tuniszban már annyira mentek, hogy a „szeretett“ vallásának apostolai a szószékről döngik, hogy: „Le a zsidókkal!“ És mindez a *szabadság, egyenlőség és testvériség* hazájában történik, Csoda, hogy Párisban el nem pirul szégyenletében a köztársaság ércszobra!

— **Zsidóüldözés Oroszországban.** Elszomorító hírek érkeznek az orosz czár birodalmából. Nemrég bocsátották szárnyra azt a nyári kacsát, hogy a mindenható czár polgárjogot készül adni zsidó alattvalóinak. Nem hittük e hirt s kételyünket megerősítik a most érkezett Hiób-hírek is. A *radomi* kormányzó kiadta a rendeletet, hogy minden külföldi zsidó köteles három hét alatt elhagyni a kormányzóság területét. Ez a rendelet különben nemcsak a radomi kormányzóságban adatott ki, hanem egész Oroszországban. A legjobban sújtja a kiutasítás a nyugoti határvárosok lakosságát. Egyedül Varsóból 3000 zsidót utasítottak ki. Hogy milyen szigoruan hajtják végre a rendeletet, bizonyítja az, hogy egy 89 éves özvegyet, a ki 60 év előtt telepedett le Varsóban férjével, miután kiutasítási végzést kapott, eltolonczolták. Igen jellemző, hogy azok a zsidók, a kik kikeresztelkednek, megmaradhatnak az országban; sajnos, hogy nagyon sokan esnek áldozatul a kísértésnek, különösen Varsóban. Különböző más intézkedések is arra mutatnak, hogy Varsóban a zsidóságot meg akarják semmisíteni s megélhetésüket lehe-

telenné tenni. A rendőrfőnök kiadta a rendeletet, hogy minden zsidó kereskedő üzletében csakis egy zsidó segéd lehet alkalmazva, a többinek kereszténynek kell lennie! Ez a rendőrfőnöki bölcsesség teljesen érthetetlen.

— **Felekezeti egyesület a bonni egyetemen.** A bonni egyetem tanácsa az egyetem fekete tábláján kifüggesztett rendelet szerint engedélyezte az »Evangelikus szövetség akadémiai csoportja« című egyesületet. Elég érthetően célzott azonban az alapító III. Frigyes Vilmos szavaira, hogy: „Minden elkerülendő, ami egyik-másik felekezet jogait sértené!“ Ugyanekkor azt a határozatot is hozta, hogy mihelyt az akadémiai ev. csoport más felekezetek ellen dolgoznék, rögtön feloszlatatik. Kimondták továbbá, hogy e határozat elvileg minden felekezeti jellegű egyetemi testületre vonatkozik.

— **Zsidó papnövendékek katonai szolgálata.** Nálunk tudvalevőleg a papnövendékek békében töltenek mentve a katonai szolgálat alól. Nem úgy van Franciaországban. A francia védelmi törvény hosszas tanácskozások után most készült el. E szerint a zsidó theológusok, mint a többi papnövendékek is kötelesek egy évet szolgálni. Háboru esetén beosztatnak a kórházakhoz és más egészségügyi szolgálatokhoz. Ezenkívül kötelesek évenként 28 napot gyakorlatban tölteni.

— **A pápa és a római új zsinagóga.** A radikális lapok a pápa ama szándékát, hogy Rómából elutazik, nem a *Giardamo Bruno* emlék leleplezésével hozzák kapcsolatba, hanem az új római zsinagóga építésével. Erről vezércikkkeznek ismert modorokban s témájuk az, hogy a templomok helyet csinálnak a zsinagógának. Igazán érdekesek kezdenek lenni ez urak fejtegetései! Mintha a római gyenge zsidóság veszedelem volna a hatalmas Rómára nézve. Ma-holnap oda lyukadunk ki, hogy rabbi Hillel, Kolomeából, *veszedelmes* versenytársa Simor eminenciájának.

— **Nemeslelkű hölgy.** *Newyorkból* írják, hogy *Burr* Sára kisasszony 20—20 ezer dollart adományozott a Monethinai kórháznak és az árvaháznak. Az ily tett önmagát dicséri.

— **Kivándorló zsidók.** *Plozkból* írják, hogy 1863—1889 években 1089 zsidó vándorolt ki a kerületből; ez 22.51 % a az összes kivándorlóknak. A kerület lakosságának 11.39 % a zsidó.

— **Iskolaügy.** *Leven*, az Alliance Israelite alelnöke jelenleg Livornóban tartozkodik, hol a zsidó tanintézeteket látogatja, a mi ott tarrózkodásának főcélja. Ezenkívül rendezte az Ascoi-féle örökség ügyét, még pedig úgy, hogy 150,000 lira jut az Alliancenak, és hasonló összeg a livornoi zsidó hitközségnek.

Major J. Gyula az orsz. izr. tanító-képezde és a magy. zeneiskola tanára saját lakásán (Erzsébet-körút 53) ének, zongora és elméleti tantolyamat nyit.

A kigyókultus Judeában.

— Adalék az ó-héberék művelődésének történetéhez. —

Irtta: Steiner Ignác állami képezdei hitelemező Léván.

I. RÉSZ.

A nyelv több avult fogalmat, letűnt szokást s intézményt mintegy petrifikálva őrzött meg. A napot még mindig *fölkelni* s *lenyugodni* látjuk, mások szavait *latolgatjuk*, magunkéit *megfontoljuk* s haragban a *menykhóvél* beültetünk. Nagyobb mérvben észlelhető e tünet a héber nyelvben, jóllehet itt az avult a nem avulttól — mert hiszen e nyelv több mint kétezer éve, hogy élt — bajjal megkülönböztethető. Bármily erős gyökeret vert a monotheismus a nép kebelében, az anthropomorphismus mégsem volt kiküszöbölhető! Maga a törvényhozó sem szabadulhatott tőle. Nem egyéb ez a régibb pogánysági szólásformák stabilitásánál.

A kigyókultusz nagyon elterjedt lehetett az óhéberknél. Talán a vadon élő állatok közül egy sem volt annyira ismeretes Judeában, mint éppen a kigyó. A héber szókincsben nem kevesebbre mint nyolcz kigyónévre bukkanunk: *nochos*, *seffon*, *tanin*, *peszen*, *czefa* vagy *czifoni*, *szorof*, *achsuy*, *efeh*. E névbőség arra vall, hogy a kigyócsalád minden alfaja figyelem tárgyául szolgált, és e megfigyelés csak a közvetlen közelségből történhetett. Ha már most meggondoljuk, hogy az ókorban a kigyók nem épen hasznos voltak, fogva tüntek fel, továbbá, hogy ott a forróbb égöv alatt valamennyi faja mérges természetű — tehát a megkülönböztetés kedvéért nem kellett egyikét másikat szemügyre venni — igazolva fogjuk látni fent jelzett amaz állítást, hogy a kigyókra fordított figyelem a kigyókultusz folyománya volt. Állott pedig e kultusz a kigyó ráolvasásból vagy kigyóbüvölésből.

Ama borzadály, mely az embert e veszedelmes állatok láttára átjárja, ama titokszerűség, mely e rettenetes férgeket körülveszi, akkori időben hatványozott lehetett. Látni, hogy egy erőteljes ember egy kigyócsipésre néhány perc alatt menhetetlenül odavesz, hogy e veszedelem ellen hiábavaló minden hatalom, minden vigyázat, minden óvintézkedés, hogy a marás ellen nincs ir, nincs enyhítő szer, a szemlélőben könnyen azt a gondolatot ébreszthette, hogy e csuszómászók a végzet küldöttei. E gondolattól ama más gongolatig: „hátha a végzet e küldöttjeit a végzett kifürkészésére felhasználni lehetne?” — csak egy lépés volt. És csakugyan Palesztina és szomszédtartományainak őslakói a kigyókat e célra nagyban felhasználták.

Ha valamely nép szokásaival közelebbről meg akarunk ismerkedni, nézzük meg, mily közmondásokat alkotott magának s mily képleteket használnak az ő szónokai s költői. Tárgyunkra vonatkozólag kevés maradt ugyan reánk, de ha ezt a keveset összeállítjuk, félig-medig kielégítő vázlatát nyerjük a népszellem ebbeli irányzatának. A romai nép a madarak röptéből akarta a sors fordulatait kiolvasni. Az augurok kitűnően értették,

vagy legalább állították, hogy értik a mesterséget. Allásuk s tekintélyüknél fogva nagy befolyást gyakoroltak a népre s nem egyszer a közügyekben is döntő szerep jutott nekik. Persze a ki értett annak módjához, az augurok által saját akarátát érvényesítette a népben. Ha a hasznos s üdvös intézmények visszaéléseknek vannak kitéve, hogy ne szolgáljon az aljas önzés eszközeül a babona, a tévhit! Palesztinában s általában a kis-ázsiai népeknel, a hol a jövendőnek titkát leleplezhetőnek tartották, a kigyóbüvölők tettek augurszolgálatokat nem csekély kárára a nép felvilágosodásának s a jó erkölcsök meghonosulása és megszilárdulásának. A törvényhozó, ki ezen népámitókat kemény büntetésekkel sujtotta, célzatosan az eredendő bűn szerzőjének, a kigyót választotta. Mily különös gunyja a sorsnak! A rézkigyó, melyet Mózes készített, egész Chizkijah idejéig bálványként tiszteltetett. (II. Kir. 18, 4.)

Krochmal Nachman, kit bámulói, még pedig teljes joggal, lengyel Mendelssobhnak neveznek, More nevuche hazeman című monumentalis művében Kohelet könyvéről is értekezik. Szerinte e könyv a perzsa uralom vége felé látott napvilágot. Krochmal szerint a bibliai kánon három izben záródott be, és pedig első izben a nagy zsinagóga férfainak idejében, kik a megtalálható szent iratokat gyűjteménybe foglalták. Koheletnek eme zárszava: „*A bölcsék szavai mint az őstőlék és beültött szögek, a gyülekezeti térfiakéi, advák egy pásztortól; attól azonban mi ezeken felül van, fiam, őrizkedjél, a sok könyvcsinálásnak nem volna vége-hossza, a sok tanulmányozás pedig elfárasztja a testet,*” nemcsak az iratot magát, hanem az egész kánont rekesztette be. A második s harmadik gyűjtést, illetve kiegészítést a Hasmoniak házának törvényszéke és a Samai féle iskola eszközölték. Hogy Kohelet könyve a nagy zsinagóga fennállásának idejében, vagyis a görög befolyást megelőzőleg, keletkezett, mutatja az, hogy abban a görög bölcséletnek nyomai fel nem lelhetők. (104 l. k.)

A nagy tudós, ki a talmud-irodalomban nemcsak jártas, hanem otthonos is volt, bizonyára tudta azt, hogy egyik talmudi elv szerint: *לא ראינו אינה ראייה* „Nem láttuk: bizonyítékszámba nem jöhet!” Ha tehát Kohelet bölcselme a görögöktől el is üt, ez az ő korai vagy késői tellépése mellett mit sem bizonyít, annál kevésbé, mint-hogy Krochmal maga is bevallja, hogy a Prédikátor szó-lásmódja erősen a misnah nyelvezetére emlékeztet.

Graetz a könyvet Herodes idejében keletkezteti. Szerinte a szerző e király uralkodásának visszasságait ostorozza, és a rejtélyes könyv érdemileg csak akkor méltányolható, ha a Herodes idejébeli kinövéseket háttérnek gondoljuk. (Geschichte der Juden III. 252.) „Jaj neked, ország, melynek királya rabszolga!” *) sópánkodik Kohelet. (10. 16.) Ha igaz, „hogy az ember

*) *ומשרהו יהושע בן נון נער* 33, 11. Noar-szolga I. II. Móz. 33, 11. *נערי המלך משרתיו* továbbá Eszter 6, 3.

szabadnak teremtett, szabad, ha rablánczokban születnék is" — nem kevésbé igaz, hogy a szolgálékú csak szolgálának marad, ha a személyes sors akár trónra is helyezi. Herodes — a hasmoni ház szolgája, minek a talmud őt nevezi (B. bathra 3, a.) — ez a szörnyeteg emberi alakban, rabszolgája volt a romaiaknak, rabszolgája aljas szenvedélyeinek és olthatatlan, még saját gyermekeit sem kiméltő vérszomjának. Valóban Graetz nagy szót mondott, midőn a Koheleth könyvén végig húzódó satyrát Herodessel hozza kapcsolatba. Az epikurismusból a stoicismusba át meg átcsapongó világnézet*), a lélek fenmaradásának hol tagadása, hol megerősítése, (Tudom, hogy az ember úgy hal meg mint a barom, mindnyájuknak egyféle éltető lelkük van, az embernek elsősége a barom fölött semmi. (3, 19.) A por voltaképen ismét földdé lesz és a szellem visszatér Istenhez, a kítől adatott; (12, 7.) a bölcsesség felmagasztalása és fitymálása, (Láttam, hogy oly előnye van a bölcseségnek a döreség előtt, mint a mily előnye van a világosságnak a sötétség előtt, (2, 13.) Mi előnye van a bölcsnek a bolondnál? (6, 8.) mindezen tévedések egy marczangolt s önmagával meghasonlott kedélynek nyilvánulásai. Es Herodes uralkodása igenis alkalmas volt a nemzetet ily hangulatba ejteni. Jogferdítései, elnyomásai, kémrendszere és fosztogatással határos zsarolása végig lázithattak nemcsak egy demokratikus érzelmű, szabad népet, hanem egy a szabadságot nem ismerő s a vesszőt csókoló rabszolgahordát is. Nem csoda tehát, hogy a kétségbeesés erőt vett a nemzet jelesjein is, és hogy ezek tehetetlenségük kifakadásaiban meggyőződésük ellenére azt is tagadták, amit szívük bensejében hittek és vallottak. Hiszen a mindennapi tapasztalat az igazság-, hűség-, mértékletesség és megannyi más erényekről hirdetett elveket lerántotta s felforgatta. Az igazság koldulni járt, a hűség pénzért szegődött, vagy álarczot vett fel s a mértékletesség éppen jó volt, hogy a dözsölők gunyolódásainak céltáblájául szolgáljon.

De nemcsak általános körvonalakban vázolja a költő-bölcsész sebektől vérző nemzetét, hanem egyes félreismerhetlen vonásokkal ecseteli a dühöngő zsarnokot is, persze mindig leplezetten s gyakran félbeszakított mondatokban.

„Jobb a jó hirnév a drága olajnál,“ (7, 1) valószínűleg célzás akar lenni Herodes alacsony származására, ki is, hogy magának annál könnyebben előkelő ösöket teremthessen, a Jeruzsalembe örzzött családlatromokat elégettette. (Peszach. 62, b.) A nép közönségesen „edomita rabszolgá“-nak nevezte őt, lehet, mert utóda volt a Hyrkan Jochanan által a zsidó vallás fölvetelére kényszerített edomitáknak, vagy pedig mert Edom

*) Ime, mit jónak találtam! hogy szép enni, inni és élvezni mindazon munkáért, melyért löri magát az ember a nap alatt teljes életében. (5, 17.) Jobb a jó hirnév az illatszernél és a halál napja a születés napjánál. Jobb oly házba menni a hol gyász tartatik, mint oly házba menni, a hol lakoma tartatik. (7, 1—2).

Roma előtt porig megalázkodott. Vagyonszerzés dolgában, Herodes tultett az ő mesterein, mert proscriptiók s birtokelkobzások ő alatta Judeában napirenden voltak, a főpapi méltóságot pedig silány portéka gyanánt kegyenczeinek hol egyike, hol másikára ruházta. Így történt, hogy számos gazdagságban született ember siralmas állapotra jutott, azért kesereg Kohelet: Az oktalanok méltóságokra emeltetnek és a gazdagok alacsonytságba esnek. Szolgákat lóháton láttam és fejedelmeket mint szolgákat gyalog láttam járni (10, 6—7.)

Nem kevésbé botránkoztató volt Herodes viselkedése saját házában. Gyilkolás, árulás, méregkeverés a királyi palotában egymást felváltotta, úgy hogy a zsarnok az ő biboros palástyában szánandó alakká töpörödött össze: „Többet ér egy szegény, de okos ifju a vén, de esztelen királynál, a kin az intő szó nem fog.“ Sándor és Aristobul, Mariamnával nemzett fiainak megfojtatása után a történet szavai szerint Augustus császár így kiáltott volna fel: „Jobb Herodes disznájának, mint fiának lenni!“ A két királyfinak, mint a Hasmon-ház lányágon való ezen utolsó sarjainak erőszakos halála Judeában általános gyászt s elkeseredést keltett. Ebbeli bánatában mondja a bölcs: Jobb szegény gyermekeknek születni . . . (4, 13.) Bizony, jobb sorsa is lehetett a szegény család szülöttjének! — Ha elgondoljuk, hogy „az beszél okosan, kinek oka van,“ úgy el fogjuk ismerni, hogy Graetz nézete nem nagyon messzire esik a valóságtól.

(Folytatása következik.)

A dessau herceg s a zsidó házaló.

A nemrég elhunyt agg dessau Lipót herceg rendkívül kedvelt ember volt alattvalói körében, és különczködése daczára is egyike a legigazságosabb uralkodóknak.

Gyűlölte a hatalmaskodást s államjogi helyzetének kihasználásával soha sem vádolhata őt. Ahol csak lehetett, állást foglalt a polgárság mellett, daczára annak, hogy a kis német fejedelemségeknél annak ellenkezőjét, a polgárok lenézését és semmibe nem vevését gyakran tapasztalta.

A kitűnő fejedelemnek, aki igazán megérdemelte „a nép atyja“ czimet volt még egy nagy erénye, melyre az elmondandó kis történetke vonatkozik.

A herceg nem ismert különbséget *vallásfelekezetek között* . . .

Egy napon a herceg egy szegény zsidó házalót hivatott magához, hogy megkérdezze tőle, mi ujság van Dessau városában.

Az öreg zsidó mélyen meghajolt a kitűnő fejedelem előtt.

Modche, — kérdé a herceg. — Ma reggel mikor kilovagoltam a városba, azt vettem észre, hogy

minden zsidónak a kéménye füstöl . . . Nem mondanád meg, hogy mért történt ez?

— Ma a Purim ünnepet, a felszabadulás ünnepet üljük, fenség! — felelt a kérdező.

Aha, a te törzsapádnak ünnepet, nemde Modche (Mardochai)?

— Igen, fenség!

— Akkor csodálkozom, hogy a te kéményed nem füstölt!

— Nehéz idők járnak, herczagem! Nem tehetünk úgy, ahogy szeretnénk!

— Ugy? hát szükségét szenvedsz?

— Ugy van, fenséges uram!

A herczeg elgondolgot, de néhány pillanat múlva, hirtelen, mintha valamit gondolt volna; megszólalt.

— Zöld posztóra van szükségem a vadászaim számára! Menj el N. kereskedőhöz (nagy zsidófaló hírében álló posztó nagykereskedő), és kérj tőle mintákat. De nem szabad mogmondanod, hogy én küldtelek.

Az öreg Modche megijedt.

— Hova gondol fenséged? Az az N. nem ad el szegény zsidónak még készpénzért se. Ha még csak mintát kérek tőle, rögtön kidobát az ajtón!

— Én akarom, hogy elmenj!

— De fenség? . . .

— Parancsolom! . . .

Ez ellen nem volt mit tenni. A szegény Modche megcsoválta fejét s a aztán elindult. Odaért a bolt elé és látta, hogy az egész utca alaposan ki van kövezve és ha kilökik rossz dolguk lesz a csontjainak.

Mégis, bár dobógó szívvvel belépett az oroszlanbarlangba, de mielőtt erre elszánta volna magát, néhány utban levő kődarabot eltávolított, nehogy kilökés esetén magát nagyon megüsse.

Aztán belépet a boltba . . .

— Uram! . . . — szólította meg a kereskedőt.

— Mit akarsz? — felelt nyersen a kereskedő.

— Zöld posztót . . .

— Mennyi kell?

— Csak mintát szeretnék belőle, kérem!

— Micsoda? Nem takarodól rögtön!

— De kérem!

— Mit! Ki veled, zsidó!

A szegény Modche repült kifelé az ajtón, de szerencsére nem esett a kemény kövezetre, hanem a herczeg karjai közé, aki ott állt az ajtóban és végighallgatta az egész beszélgetést s a kilökött szegény embert karjaiba fogta fel.

A, herczeg magánkívül volt haragjában.

— Hogyan? — kiáltott a kereskedőre! — Te merészelsz az én polgárainnal így bánni. Ezer menykő!

— Fenség! . . . hebegte a brutális ember.

— Ezért bűnhődni fogsz!

— Bocsanat, fenség!

— 100 arannyal kárpótold rögtön ezt a szegény embert!

A kereskedő dühös volt, de kénytelen volt engedni.

— Hol a pénz? — sürgeté a herczeg.

— Itt van fenség!

Ezzel leolvasta Lipót herczeg kezébe a 100 aranyat; a herczeg rögtön átadta a bántalmazott öregnek e szavakkal:

— Nesze Modche! Menj haza! Remélem most már a te kéményed is füstölni fog! Jó ünnepet!

Irodalom.

רשי התפלות Több héber ima a héber szó átellenében levő magyar fordítással. Harmadik rész. Az ujholdi és a többi félünnepek, a böjt és ünnepnapok főbb imái, kapcsolatban az ujholdi és a többi félünnepek; a böjtnapok, ünnepek, liturgiai tudnivalók, parancsolatok és és szertartások ismertetésével. A népisk. felső osztályai, valamint a polg. és középisk. alsó osztályai számára. Irta Keleti (Knopfler) Sándor, s. a. ujhelyi néptanító Kiadja Löwy Adolf S.-A.-Ujhelyen. Ára kötve 30 kr. Ezen hasznos kézikönyv, melynek harmadik része most került ki sajtó alól, már csak azért sem kerülheti ki figyelmünket, mert első és második része is keilő méltatásra akadt, a mit azon tény bizonyít, hogy ezen könyveket tudtunkkal hazánk legtekintélyesebb zsidó iskoláiban használják, mert a héber szó átellenében levő magyar fordítás csakugyan megkönnyíti a tanító fáradozását. Szerző e harmadik részben az imák tiszta, zengzetes magyar fordításán kívül a félünnepek, böjtnapok, ünnepek, liturgiai tudnivalók, parancsolatok és szertartások alapos, a tanuló felfogásához mért és igen vonzó ismertetéseit adja, melyek szerző ügyessége és helyes felfogására vallanak és melyek a zsidó vallástan czélszerű oktatását nagy mértékben elősegíteni fogják. E jeles könyveket azért a legjobb lelkiismerettel ajánlhatjuk a nép- és hitoktató iskolák figyelmébe.

— „Zsidó tanulmányok“. E czim alatt gyűjtik össze a nemrég elhunyt zsidó tudós, Darmstetter Arséne irodalmi hagyatékát, A mű két kötetből fog állani és 44 cikket tartalmaz. Az első csoport hat cikkből áll, melyek elseje még nem jelent meg sehol, de olyan kitünő cikkek, hogy ez magában mutatja hogy Darmstetter egyike volt a legkiválóbb francia orientalistáknak. A cikk teljes átnevezését nyújtja a talmudi irodalomnak. A második csoport 11 cikkből áll és az ó-francia középkori glossákkal foglalkozik. Egy egész külön kötetben fognak megjelenni, Darmstetter „Francia tanulmányai“, melyek nem éppen zsidó vonatkozásúak, de azért kitünő tudományos cikkek.

Pályázat.

A **b.-kulai** izr. anyakönyvi kerületben jövő 1890. évi január 1-én betöltendő és évi **1000** (ézer) forint fizetés, — **200** (kétszáz) forint lakbér, — a magas miniszterium által szabályozott — és a kerület által megállapított stólaris illetményekkel javadalma-zott **rabbi- és anyakönyvvezetői állomásra** ezennel pályázat nyittatik.

A rabbi teendői közé a helybeli izr. népisko-lában teljesítendő hitoktatás is tartozik.

Magyar és német próbaszónoklat tartása meg-kívántatik, ehhez azonban csak a meghívottak bocsáj-tatnak; de utiköltségek megtérítésére csak a meg-választott tarthat igényt.

Megjegyeztetik, hogy az állomás egyelőre két próbaévre töltetik be.

Pályázni szándékozók sziveskedjenek kellően felszerelt kérvényeiket f. évi szeptember hó végéig alulírt elnökséghez beküldeni.

Bács-Kulán, 1889. évi augusztus 15-én.

Krausz Bérnáth
kerül. jegyző.

Dr. Strasser Lajos
kerül. elnök.

Pályázat.

A **kiskun-halasi** „Hazkóra“ egyletnél egy **300** forint évi fizetéssel és szabad lakással javadal-mazott talmudtóra tanítói állás folyó évi október 25-én azaz ר"ח חשוון תר"ץ חב"ע"ל töltendő be. Sikeres próbaév betöltése után fizetésének felemelése kilátásba helyeztetik. Pályázók kik דקדוק, רש"י, תנ"ך és גמרא alapos tanítására képesek, és magyarul is beszélnek, felkéretnek kellően felszerelt folyamodványaikat csa-ládi állapotuk kitüntetésével f. é. szeptember hó 20-ig alulírotthoz beküldeni.

Halas, 1889. évi augusztus 16-án.

Krausz Vilmos rabbi,
egyleti elnök.

Pályázat.

A **szentesi** zsidó hitközségnél **500** frt évi fizetéssel szabad lakás fél Schechita és egyéb szo-kásos mellékjövedelemmel egybekötött második előimád-kozó állás töltendő be.

Pályázóktól megköveteltetik, hogy Koreh, Scho-chet ubodek legyenek és felkéretnek, hogy életkorukat, családi állapotukat, eddigi működésüket, valamint val-láserkölcsi magaviseletüket és képzettségüket feltün-tető okmányokkal fölszerelt folyamodványaikat f. év **szeptember 1-seig** bezárólag alólírott hitközség előljáráshoz küldjék be. Az állomás azonnal elfog-lalandó.

Próbaelcadásra csakis a meghívottak fognak bo-

csátatni és az utiköltség kizárólagosan csak a meg-választottnak fog megtérítettetni.

Szentesen, 1889. augusztus 12-én.

Az előljárárság nevében:

Freund Márk
hitk. jegyző.

Feiler Márton
hitk. alelnök.

Tisztelettel bátorkodom *Keleti (Knöpfler) Sándor* s. a ujhelyi néptanító következő mun-káját az igen tisztelt *rabbi, hitoktató és tanító* urak becses figyelmébe ajánlani:

ראשי התפילות Több héber ima

a héber szó átellenében levő magyar fordítással **Gyakorlati kézikönyv** az imák fordításának az iskolában és otthon való gyors begyakorlására. Izr. tanulók számára. *Három részben.* Egy-egy rész ára kötve 30 kr.

I. Rész. A hétköznapi főbb imák. Külön-féle áldások. A hétköznapi nyilvános istenitisz-teletre vonatkozó imákból. Második javított ki-adás.

II. rész. A hétköznapi főbb imák folytatása és a szombati főbb imák. A hétköznapi és szom-bati nyilvános istenitisztelet.

III. rész. Az ujholdi és a többi félünnepek, a böjt- és ünnepnapok főbb imái, kapcsolatban az ujholdi és a többi félünnepek, a böjtnapok, ünnepek, liturgiai tudnivalók, parancsolatok és szertartások ismertetésével. A népisk. felső osztályai, valamint a polg. és középisk. alsó osztá-lyai számára.

E jeles gyakorlati kézikönyv, mely az or-szág legtekintélyesebb zsidó nép- és hitoktató iskoláiban **tankönyv gyanánt** el van fogadva, arra szolgál, hogy a tanulók az iskolában előadott imák fordítását, mely e könyvben a **héber szó átellenében** van, otthon önmagok is minden nehézség nélkül begyakorolhassák.

A munka nagyobb terjesztése céljából a t. megrendelőket nemcsak a szokásos árleenge-désben részesítem, hanem ezenkívül minden 10 egyszerre megrendelt példány után szegény ta-nulók számára egy *ingyen példányt* is adok.

Bárhon hirdetett és bárki kiadásában meg-jelent könyv és tanszer, nálam is egy és ugyan-azon áron és **ugyanazon kedvező feltételek alatt** kapható.

Löwy Adolf,

s.-a.-ujhelyi könyvkereskedő és kiadó, a m. kir. egyetemi nyomda által kiadott s az állam tulajdonát képező összes tankönyvek és taneszközök **főbizományosa.**

Ifj. Nagel Ottó

könyvkereskedése **Budapesten, Muzeum-körút, a nemzeti színház bérházában.**

Bevételre ajánlott népiskolai tankönyvek:

- Módszeres tornatanítás, I.** Népisk. tornagyakorl. írták HORVÁTH F. és JUHÁSZ GY. Ára 40 kr.
- Népiskolai földrajz.** Irta: BARNA J. fővárosi tanító, I. rész a népiskolák IV. osztálya számára. Kemény kötésben ára 20 kr.
- Népisk. földrajz.** Irta: BARNAI J. főv. tan. II. r. a népisk. V. oszt. szám. Kem. kötet ára . . 20 kr.
- Népisk. földrajz.** Irta: BARNA J. főv. tan., III. r. a népisk. VI. oszt. szám. Kemény köt. ára . . 20 kr.
- Magyarország története** párhuzamos alkotmányunk vázlatával és a főbb világesemények függelékével az újabb miniszteri tanterv alapján, írta BARNA J. fővárosi tanító. Harmadik kiadás. Kemény kötet. 30 kr.
- Népiskolai számtan.** I. rész, a népiskolák II. osztálya számára, írták VIRÁG JÓZSEF és WALTER K. főv. tanítók. Kemény köt. ára . 15 kr.
- Népiskolai számtan.** II. rész a népiskolák III. osztálya számára, írták VIRÁG JÓZSEF és WALTER K. főv. tanítók. Kemén köt. ára . 20 kr.
- Népiskolai számtan.** III. rész., a népiskolák IV. osztálya számára. Írták VIRÁG JÓZSEF és

- WALTER K. fővárosi tanító. Kemény kötésben ára 20 kr.
- Népiskolai számtan.** IV. rész, a népisk. V. és VI. oszt. számára. Írták VIRÁG J. és WALTER K. főv. tanítók. Kemény kötésben ára . . . 40 kr.
- Az egyenletek** megfejtése népszerű modorban. Irta SCHWARZ M. állami tanító, a népiskolák V., VI. osztályai és polgári iskolák számára. . 40 kr.

Német nyelven:

- Leitfaden zum richtigen Denken, Sprechen und Schreiben,** írta FLESCHE M. főv. tanító. I. Theil für die unteren Jahrgänge der Volksschule. Második kiadás. Kemény kötésben ára . . . 30 kr.
- Leitfaden zum richtigen Denken, Sprechen und Schreiben,** írta FLESCHE M. főv. tanító II. Theil für die oberen Jahrgänge der Volksschule. Kemény kötésben ára 30 kr.
- Az itt elsoroltakon kívül valamennyi iskola-könyvek általam beszerezhetők. Vidéki megrendelések gyorsan és pontosan teljesítetnek.

➔ Kimerítő könyvárjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve. ➔

Ifj. NAGEL OTTÓ könyvkereskedő kiadásában

BUDAPESTEN

Muzeum-körút a nemzeti színház bérházában
megjelent:

- Zsidó hittani katekizmus polgári és felsőbb leányiskolák részére írta Halász Nándor htr. I. rész —.30.
- Zsidó hittani katekizmus polgári és felsőbb leányiskolák részére írta Halász Nándor htr. II. rész —.25.
- Zsidó hittani katekizmus polgári és felsőbb leányiskolák részére írta Halász Nándor htr. ktve III. rész —.35.
- Zsidó hittani katekizmus polgári és felsőbb leányiskolák részére írta Halász Nándor htr. ktve IV. rész —.35.
- Zsidó hittani katekizmus polgári és hasonlófoku fiúiskolák részére írta Halász Nándor htr. ktve I. rész —.36.
- Zsidó hittani katekizmus polgári és hasonlófoku fiúiskolák részére írta Halász Nándor htr. ktve II. rész —.30.
- Zsidó hittani katekizmus polgári és hasonlófoku fiúiskolák részére írta Halász Nándor htr. ktve III. rész —.42.
- Zsidó hittani katekizmus polgári és hasonlófoku fiúiskolák részére írta Halász Nándor ktve IV. rész —.45
- Zsidó hit és erkölcsstan középiskolai növendékek és a család használatára írta Halász Nándor fzeve I. rész —.70
- Zsidó hit. és erkölcsstan középiskolai növendékek és a család használatára írta Halász Nándor fzeve II. rész —.40.

Már szeptember 2-án

van a

BAZILIKA-SORSJEGYEK

huzása

Eredeti sorsjegyek készpénzfizetés mellett a napi áron vagy

részletfizetésre:

2 drb 36 havi — frt 70 kros részletre, 3 drb 36 havi 1 frt 05 kros részletre, 5 darab 36 havi 1 frt 75 kros részletre, 10 drb 36 havi 3 frt 50 kros részletre.

Két részlet beküldése után kiadjuk a sorozatok és számokkal ellátott részletivet, melylyel a vevő már a mostani huzásban egyedül játszik.

Osztrák-Vörös-Kereszt-sorsjegyek

Huzás szeptember 2-án.

Eredeti sorsjegyek a napi áron és részletfizetésre.

A „MERCUR”

kiadóhivatalának bank- és váltóüzlete POLITZER S,

Budapest, Dorottya-utca 12. sz. a.